

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 137

מסכת בבא מציעא מ"ה-נ"א

בס"ד, כ"ב טבת תשס"ב

השבוע בגליון

■ אדם שהבטיח להשתתף באירוע, ולאחר מכן הוזמן לבירית, מה יעשה?
■ קהילה שביקשה לבטל את התחייבותה
■ הכרזה בבית הכנסת על מחוסר אמנה

■ מכירת "וימפל" תמורת \$10,000
■ קללת "מי שפרע", מדוע וכיצד
■ בן שביקש לתבוע את אביו לדין תורה

■ זוכה בפיס שנאלץ לחלוק את זכייתו עם אחר
■ הונאה במסחר עתיקות
■ רכישת זכויות דיג בנהר
■ קניית חפצים במכירה פומבית

דבר העורך

מדוע חרה אפו

של מיניסטר אוברוב?

בשבוע זה גם נלמד בעז"ה את סוגיית "תגרי לוד". אפיוזיה מעניינת ומאליפה כאחת כרוכה בסוגיה זו, וכל אימות שמגיעים לומדי בית המדרש לסוגיית "תגרי לוד", עולה חיוך רחב על פניהם, בהזכרם במעשה הגרף אוברוב, אותו נוהג היה הנצי"ב מוולאז'ין, רבי צבי יהודה נפתלי ברלין, בעל "העמק דבר" לספר לתלמידיו, למען השריש בקרבם מוסר ואהבת התורה.

היה זה בימי הצאר ניקולאי ששלט ברוסיה ביד ברזל. אחד ממקורביו של הצאר, הגרף אוברוב, אשר נודע בפקחותו ובערמוניותו, וכישוריו היו לשם דבר, מונה על ידו לכהן כמיניסטר ההשכלה.

ידידים רבים היו לאוברוב הרוסי, ועל הרבים ששיחרו לפתחו גם נימנו יהודים מחוגי המשכילים.

יום אחד, כאשר ישב המיניסטר אוברוב, וגלגל שיחת חולין עם ידידו המשכיל ד"ר ליליינטל, הבזיק רעיון מרתק במוחו של אוברוב, ועל אתר הוא שטח את בקשתו לפני הדוקטור. "חפץ אני להכיר את תורתכם, שאתם היהודים כה מרבים להגות בה, ואשמח אם תלמדני מפניני חכמתה".

ד"ר ליליינטל נענה לאתגר, ובשובו לביתו כינס מספר ידידים מחוגי ההשכלה, אנשים יודעי ספר, כדי לטכס עצה ולהחליט מהי הסוגיה המתאימה ביותר למח רוס חריף ביותר, אך מנוכר לחלוטין לכל דבר שריח של יהדות נודף הימנו.

ישבו המשכילים, עלעלו במסכתות שהוצאו מן המרתף לרגל המאורע, העלו עשן במקטרתיהם, וסרקו בזכרונם את כל אשר קלטו בילדותם ובימי בחורונם. "סוגיית 'יאוש שלא מדעת' במסכת בבא מציעא, פלט משכיל קשיש, 'אינה מתאימה עבורו. יש בה סברות עדינות והגדרות דקות מידי שבביל ראש עבה כשל המשך בעמוד הבא

דף מז/ב דבר תורה מעות קונות

זוכה בפיס שנאלץ לחלוק את זכייתו עם אחר

לפני שנים רבות רכש יהודי מסויים כרטיס הגרלה. לאחר מכן הוא הציע לחבירו להשתתף איתו בהוצאות רכישת הכרטיס, ואכן, חבירו הסכים לכך ושלשל לידיו את דמי מחצית שוויו של כרטיס ההגרלה.

כעבור מספר ימים גילה המוכר לשמחתו הרבה, כי כרטיסו עלה בגורל והוא זכה בסכום עצום. תוך שהשמחה התפשטה בקרבו, החלו להתרוצץ בראשו רעיונות שונים כיצד לנשל מן הזכיה את חבירו שרכש ממנו את מחצית הכרטיס. ואמנם, לאחר מחשבה מעמיקה הופיע המוכר בפני בעל ה"אמרי בינה" כשבפיו טענה חזקה המבוססת על דברי סוגייתנו, בה מבואר, כי מטלטלין אינם נקנים בקניין "כסף" כי אם בקניין "משיכה". "אתה", אמר המוכר לקונה, "לא קנית את הכרטיס במשיכה אלא שילמת את תמורתו בלבד, וממילא לא קנית אותו מעולם. הרי לך, איפוא, את הסכום ששילמת לי תמורתו", סיים המוכר, תוך שהטיח את דמי מחצית הכרטיס על השולחן, "ובזאת נסיים את הדין". אולם, הגאון בעל ה"אמרי בינה" (שו"ת חלק הקניינים סי' ה') השיב למוכר, כי אם הוא ילמד את דברי סוגייתנו ויתבונן בהם היטב, יתברר לו, כי אין ממש בדבריו. הבה נעיין בסוגייתנו.

במשנתנו מבואר, כי מטלטלין נקנים על ידי "משיכה" בלבד, בניגוד למקרקעין שנקנים בכסף, בשטר או בחזקה. אלא, שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש איזה מעשה קניין מועיל מן התורה לקניית מטלטלין. לדעת ריש לקיש, דין התורה זהה למבואר במשנתנו, שמטלטלין נקנים במשיכה בלבד. אולם, רבי יוחנן חולק על כך וסובר, כי מן התורה ניתן לרכוש מטלטלין בקניין כסף, וחז"ל הם שביטלו את קניין כסף ותקנו במקומו קניין משיכה.

לדעת רבי יוחנן, שהלכה כמותו במחלוקת זו, הטעם שחכמים ביטלו את האפשרות לקנות מטלטלין בכסף בלבד, הוא כדי למנוע מקרי הפסד חמורים מן הקונים, וכלשון סוגייתנו "שמא יאמר לו נשרפו חיתך בעליה". היינו: כאשר תפרוץ שריפה במחסן המכירות של המוכר, הוא לא ימהר להציל חפצים אשר רוכשיהם שילמו עבורם אך טרם לקחים לרשותם, והוא יטען בפניהם כי חפציהם הם שנאנסו, וכך ישארו חלקויות בלי כסף ובלי סחורה. לפיכך, תקנו חז"ל כי החפץ יהיה שייך למוכר כל עוד הקונה לא משך אותו לרשותו, וכך במקרה של שריפה, ימהר, איפוא, המוכר להציל את החפץ, שהרי אם החפץ יישרף, הוא ייאלץ להחזיר את הכסף ליד הקונה, משום שהחפץ עדיין אינו שייך לקונה (כך דעת רוב הראשונים).

מעתה, אומר בעל ה"אמרי בינה", שדן בעניין כרטיס ההגרלה, ברור שחששם של חז"ל אינו קיים כאשר המוכר נשאר שותף בחפץ אותו מכר, ואם תפרוץ שריפה במחסן הוא ימהר להצילו, לפיכך, תקנת חז"ל שביטלו קניין כסף במטלטלין, אינה נוגעת למקרים מעין אלו, וממילא מכירת מחצית כרטיס ההגרלה תמורת הכסף שהועבר ליד המוכר חלה גם חלה, ועל המוכר לחלוק את זכייתו עם הקונה.

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר

אליעזר צבי אדל ז"ל

ב"ר אברהם יצחק ז"ל נלב"ע י"ח טבת תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו, זוגי מרת רחל לאה אדל שתחי' ובניו הר"ר אברהם יצחק אדל ומשפ' שיחיו - פי"ת הר"ר יעקב שמואל אדל ומשפ' שיחיו - פי"ת הר"ר דוד אדל ומשפ' שיחיו - רעננה

לעילוי נשמת

הר"ר

יהודה לקס ז"ל

ב"ר שלום ז"ל נלב"ע כ"ב טבת תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י זוגתו מרת חנה לקס שתחי' ב"ב ילדיו י. לקס שוהם, נ. לקס גני טל, ד.קליין גבעת שמואל, מ. בוקובה ב"ב

לעילוי נשמת

מרת

חיה גיטל (שרה)

ברגר ע"ה

ב"ר משה ז"ל נלב"ע י"ז כסלו תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י חתנה ובתה ידידיו הר"ר דוד וזהבה רובנר שיחיו פי"ת

המשך מעמוד קודם

אובדן. "גם את סוגיית 'תקפו כהן' במסכת זו לא הייתי מציע ללמוד אותה, ניסח בדיפלומטיות משכיל צעיר שזה עתה נשר מדרך היהדות.

צלילות דמויותיהם של המשכילים הרכונים על הספרים, ריצדו בעליות על הקיר. אש האח בערה שעות ארוכות עמוק אל תוך הלילה בזמן שהמשכילים התווכחו רבות ביניהם, תוך הבעת התמרמרות קשה כלפי ד"ר ליליינטל שבעל כרחם הטילים למשימה מייגעת זו.

השחר עלה, ומבעד לזגוגיות החלונות הבחינו יושבי החדר ביהודים כשרים שהשימו עם שחר להתפלל כוונתין לקונם.

הספרים נותרו על השולחן כמות שהם, והמתכנסים פרשו לשינה עמוקה, לא לפני שקבעו לשוב ולהפגש בשעות הערב כדי להגיע לכלל הסכמה.

בסופו של דבר קיבלו הכל את עצתו של המשכיל הקשיש, שהציע ללמוד עם הגרף אובדן את סוגיית "תגרי לוד". סוגיה זו אינה כוללת מונחים תלמודיים בסיסיים, שהסברת כל אחד מהם לגרף תאריך יום וליל, ואין בה דרשות מפסוקי התורה. הסוגיה כולה עוסקת במשא ומתן מסחרי מחושב, שנועד לסכם את הלך מחשבתם של תגרי לוד לגבי מקרה מסויים שאירע בעירם.

משנפלה ההחלטה, סולקו כל הספרים מן החדר, למעט מסכת בבא מציעא. מאן דהוא השליך גזיר עץ לתוך האח הבוערת, ומתוך תחושת אגרת מעניין התיישבו המשכילים ללמוד את הסוגיה, כאשר הקשיש שבחבורה, מוביל את הדיון.

שעות רבות ישבו בני החבורה כדי להטמיע בקרבם סוגיה זו. כאשר חשו כי ד"ר ליליינטל משייט בסוגיה כאילו לא נטש מעולם את ספסלי בית המדרש, לחצו הכל את ידו בחמימות ושיגורו לעבר הגרף אובדן, לאמר: "הנני הבה נלמד".

ישבו הד"ר ליליינטל והגרף אובדן בגנו המפורא של הגרף, כשהדוקטור אחוז בהתרגשות מסכת בבא מציעא, בעוד הגרף מחזיק בידיו קסת דיו וגליון נייר, כדי לסכם לעצמו ראשי פרקים תוך כדי הלימוד ספר של היהודים.

רוח קרירה נשבה וחלפה מעל קדקדו החשוף של ד"ר ליליינטל, שעסק בהסבר מאלף ומרתק אודות צורת החישובים המסחריים המוזכרים בסוגיה, תוך שהוא מקפיד על כללי ההרצאה הנאותה, אותם שינו ידידיו באוזניו חזר ושנה. "אל תנפנף בידך לצדדים, הוא יסתכל עליהם במקום על הפה והעניינים שלך, ויאבד את הריכוז", אמר לו אחד. "כאשר אתה פותח בנושא חדש, השתדל לדבר בקול בס עמוק, המקנה תחושת חשיבות והרגשה כי למרצה הכל ברור ומובן, וזה עניין של זמן בלבד עד שהשומע יבין גם הוא", ליהג משכיל אחר.

ד"ר ליליינטל שילב את כל העצות גם יחד, ונשא הרצאה נפלאה ומיוחדת במינה בפני הגרף אובדן, שזה מזמן נטש את הקסת והגליון והביט בד"ר בפה פעור.

אט אט הבחין הד"ר, כי הגרף מעפצף בעיניו פעמים רבות מידי. כנראה שדבר מה אינו נהיר לו דיו, החליט ליליינטל, וחזר לסכם את הנושא בקצרה, הפעם מוויית אחרת, תוך התרגשות גוברת והולכת.

המשימה התקדמה ובאה אל קצה. ככל שהמשיך הד"ר לשאת את דבריו, השתרגו וירידי ראשו של המיניסטר ורקותיו הלמו בפראות. הוא ניסה לגייס את כל כישוריו ולהתמקד בנושא שהורצה לפניו בטוב טעם.

ד"ר ליליינטל עמד לסיים את המשפט

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

לדעה זו שותף גם בעל ה"שואל ומשיב" (שו"ת מהדורה ג' סי' צ"ט) שכתב, כי תקנת חז"ל שביטלה קניין כסף במטלטלין אינה חלה באופן גורף על כל הקניינים הנעשים בכסף, ולדוגמא, ניתן לקנות ספרי קודש בכסף, שהרי כל אדם יחרף את נפשו להציל ספרי קודש משריפה, אף אם אינם שייכים לו.

אכן, הרמ"א (שו"ע חו"מ סי' קצ"ח סעי' ה') מביא דעות של פוסקים הסוברים, כי ניתן לקנות חפץ בכסף אם אותו חפץ נמצא במקום שאין בו חשש דליקה. אמור, איפוא, כי חז"ל ביטלו את קניין הכסף רק היכן שנשקפת סכנה לרכושו של הלוקח. אולם, יש לציין את **דעת הש"ך** (שם סי"ק טו') החולק וסובר כי חז"ל לא חילקו בתקנתם שחלה על כל מקרי המכירה ללא הבדל וחילוק (עיי' שו"ת ערך ש"י חו"מ סי' קצ"ח, "פתחי תשובה" שם).

דף מ/ב אמר רבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה

הונאה במסחר עתיקות

בסוגייתנו נחלקו השיטות בדעת רב הונא לגבי אדם שחפץ מעות בידיו והראה את אגרופו הקמוץ לסוחר באומרו לו "מכור לי חפץ זה במעות אלו". הסוחר הסכים למכירה, אך לאחר שפתח הקונה את אגרופו, התברר כי הוא מכיל סכום זעום ביותר, ולפיכך, טוען המוכר כי מקח טעות יש כאן, משום שלא התכוון למכור את החפץ במחיר כה נמוך. לדעת רב אבא, כאשר המוכר מסכים למכור חפץ בלי לבדוק את כמות הכסף שבידי הקונה, הרי הוא מקבל על עצמו למכור חפץ זה תמורת הסכום שביד הלוקח בלבד, וגם אם יתברר כי הסכום פגוע, חלה המכירה, וכך פוסק ה"שולחן ערוך" (חו"מ סי' רכ"ז סעי' י"ט). לעומתו סובר רבה, כי גם באופן זה יש דיני הונאה ורשאי המוכר לטעון כי מקח טעות יש כאן (עיי' בטור חו"מ שם וברמ"א).

להלכה ה"ט"ז (שם, וכן כתב ה"ערוך השולחן" שם סעי' ב') כתב שהעיקר כדברי ה"שולחן ערוך". כל זאת, הינו כאשר שוויי של החפץ הנמכר ברור לכל, אלא שעסקת המכר נעשית בצורה מעורפלת. אולם, ישנן עסקאות שבהן **שוויי של החפץ** הנמכר אינו ברור כלל ועיקר.

רכישת זכויות דייג בנהר: כך דן בספר "משפט שלום" (בעל המהרש"ם שו"ע שם) אודות אדם שרכש יער כדי לחטוב את עציו, אך לאחר סיום כריתת עצי היער התברר לו, כי כמות העצים שבידיו אינה תואמת את הציפיות שהוא תלה בעיסקה, ולפיכך, הוא טען לביטולה שהרי היא מקח טעות. טענה זוהי נשמעה מפיו של סוחר, שרכש זכות דייג בקטע מסויים של נהר שופע דגה, אך לאכזבתו חכותיו העלו מעט דגים רזים, שלא היה בהם די כדי להתפרנס. אולם, בעל ה"משפט שלום" השיב להם כי כל הרוכש סחורה שאינה מוגדרת באופן חד-משמעי, יודע הוא שייתכנו שינויים בלתי צפויים בהיקפה ובטיבה, ומקבל על עצמו בשעת הקנייה, כי הקניין יחול בכל מקרה. **קניית חפצים במכירה פומבית:** לאור דברים אלו, גם כתב בעל ה"שואל ומשיב" (מהדורה ד' ח"ג סי' קל"ז), שהרוכש חפצים במכירה פומבית אינו יכול לדרוש את ביטול המקח בטענה שהסכום ששילם גבוה לעומת שוויי הריאלי, משום שהדבר מצוי במכירות מסוג זה.

מכירת "וימפל" תמורת \$10,000: מנהג היה בישראל בדורות עברו, שאבי הרך הנולד היה מייחד אבנט -וימפל- לחגור בו ספר תורה, ובשעת הברית היו מניחים אבנט זה על הרך הנימול. "וימפלים" מדורות עברו נסחרים כחפצי עתיקות בין סוחרי היודאיקה. כך רכש סוחר עתיקות "וימפל" מחבירו תמורת \$10,000. כעבור זמן קצר שב הקונה לבית חבירו סמוק פנים ונזעם וטען, כי הוא הראה את ה"וימפל" למספר "מבינים" שהרימו גבה לשמע המחיר העצום שהוא שילם עבורו, ולדעתם אין ערכו עולה על \$3,000.

בית הדין שאליו הגיעו הצדדים נטה לקבוע, כי אדם הרוכש חפץ מסויים מסוחר עתיקות לוקח בחשבון, כי יתכן ששוויי של החפץ העתיק נמוך מאד לעומת המחיר שהוא משלם עבורו, שהרי המחיר של חפץ עתיק תלוי במספר מצבים משתנים, וממילא כבר בעת הקנייה הלוקח מביא בחשבון שיתכן כי המחיר ששילם הוא מופרז.

דף מח/א מי שפרע מאנשי דור המבול

קללת "מי שפרע", מדוע וכיצד

אף אדם אינו רוצה לעמוד בפני בית דין שישית עליו קללה בנוסח: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". קללה זו תוקנה על ידי חז"ל ויועדה לאדם שמבטל את מקחו. בשורות הבאות נעמוד בקצרה על מקורה של תקנה זו, ועל מספר שיטות עיקריות בנוגע להחלת הקללה האמורה.

כמבואר לעיל, לדעת רבי יוחנן, מן התורה ניתן לקנות מטלטלין בכסף, אלא שחז"ל ביטלו את קניין המעות במטלטלין, ואדם שנתן מעות תמורת חפץ מסויים, לא קנאו עד שימשכנו או שיגביהנו. לדעת ראשונים רבים (רמב"ם הל' מכירה פ"ז, ועיי' רשב"א בסוגייתו שנסתפק בדבר) חז"ל תקנו את קללת "מי שפרע" בעת ובעונה אחת בה הם ביטלו את "קניין כסף" במטלטלין וקבעו, כי המבטל עסקה שדמה שולמו, יקולל בקללת "מי שפרע". זאת, כדי למנוע אנדרלמוסיה רבתי בשוקי המסחר.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

בן שביקש לתבוע את אביו לדין תורה: קללת "מי שפרע" מוגדרת על ידי הפוסקים לדורותיהם כקללה חמורה ביותר, המהרש"ם (שו"ת ח"א סי' מ') אף פסק לאדם שקנה חפץ מאביו ושילם לו עבורו אך האב ביקש לחזור בו מן המקח, שאסור לו לבן לבקש מבית הדין שיקללו את אביו על כך, שהרי הבן חייב בכבוד אביו. כל שנותר לבן, כתב המהרש"ם, הוא לבקש מבית הדין, **שיודיע** לאביו, כי העושה כן מקללים אותו בקללת "מי שפרע".

אין המקום מאפשר להרחיב כעת בהסברת כל גדרי תקנת "מי שפרע", אך נוכל להעמיק ולהתבונן בתוכנה של תקנה זו על פי דברי ה"נודע ביהודה" (שו"ת מהדו"ק יו"ד סי' ט"ט) הכותב שתי אפשרויות לביאור תקנת הקללה [ע"פ דעות המובאות בשו"ע]. א. הקללה משמשת כתחליף לקיום המקח. היינו, קניין המעוות שריר וקיים כל עוד מבטל העסקה אינו מקבל על עצמו את הקללה, ואם ברצונו לבטל את הקניין, עליו לקבל על עצמו קללה זו. ב. בכל מקרה קניין מעוות אינו חל, אך חז"ל תיקנו קללה זו כדי לדרבן את המבקש לבטל את העסקה, להמשיך לבצע את שסוכם בינו לבין חברו.

יורשים שביקשו לבטל קניין שעשה אביהם: ההבדל המעשי בין שתי הסברות, בא לידי ביטוי במעשה הבא שנדון בפני הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל (שו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' מ'). ראובן ביקש לרכוש חפץ משמעון ושילם את תמורתו, אך עדיין לא קנאו בקניין משיכה או בקניין הגבהה. זמן קצר לאחר התשלום נפטר הקונה, ובניו ביקשו לבטל את העסקה שעשה אביהם.

כאשר נדון האם ניתן לחייב יתומים אלו בקללת "מי שפרע", נמצא, לכאורה, כי שאלה זו תלויה בשתי הסברות האמורות לעיל. שכן, אם תקנת חז"ל היתה שקניין הכסף אינו חל כלל, אלא שאם מי מהצדדים לעסקה אינו מוכן להמשיך ולבצע את המקח, הוא יקולל בקללת מי שפרע, אזי, אין ניתן להשית קללה על היתומים, שהרי הקללה מושתתת על ראשו של המתחיל את המקח ולא מסיימו, והם הרי לא התחילו את המקח, כי אם אביהם.

אולם, אם תקנת חז"ל לא ביטלה את חלותו של קניין הכסף, אלא שהם תקנו כי מי **שיבטל קניין** מסוג זה יקולל, אזי, כל אדם שמבטל קניין כסף חייב במי שפרע, גם אם לא הוא עשה את הקניין, ולפיכך, נתחייבו היורשים בקללה.

ואכן, הגר"ב זולטי זצ"ל ("משנת יעבץ" חו"מ סי' ל"ג) כתב, כי ספק זה תלוי במחלוקת הפוסקים. ולפיכך, לכתחילה אין היתומים יכולים לחזור בהם מן המקח, אך אם עשו כן, אין לחייבם בקללת "מי שפרע" מספק. [אמנם, ה"אחיעזר" הכריע, שלעולם אין קללת "מי שפרע" ליתומים, ועיי"ש טעמו].

דף מט/א במתנה מועטת

אדם שהבטיח להשתתף באירוע, ואח"כ הוזמן לברית, מה יעשה?

סוגייתנו עוסקת בדבר חובתו של אדם לעמוד בדיבורו, ומבואר בה, כי אדם שאינו עומד בדיבורו, כגון, המבטיח לתת דבר מה במתנה לחבירו ואינו מקיים את דבריו, הרי הוא "מחוסר אמנה", שאין רוח חכמים נוחה הימנו (לעיל מח/א). הרמב"ן (קידושין י"ב) אף מגדיר בחריפות את סלידתו של חז"ל מאדם זה וכותב שחכמים "מחזיקין לו רעה" למחוסר אמנה.

אמנם, אין אדם מכונה כך, אלא אם הוא לא קיים הבטחה שחבירו האמין לה, היינו, רק אם הוא הבטיח לחבירו לתת לו דבר המתקבל על הדעת. אולם, אם הבטיח הרים וגבעות לחבירו, אין הוא חייב לקיים את דבריו, משום שחז"ל אמדו בדעתו של האמור לקבל את המתנה שהוא לא האמין להבטחה המופלגת.

קהילה שביקשה לבטל את התחייבותה: באחת מקהילות ישראל בגולה, התעוררה שאלה שנגעה לדברי סוגייתנו. היה זה כאשר הקהילה ביקשה לחזור בה מהתחייבות מסויימת, תוך שבאית הקהילה טענו כי אין לכנותם "מחוסרי אמנה", שהרי הם מבקשים לחזור בהם ממתנה גדולה, ורק החוזר בו ממתנה כטנה מכונה כן. אולם, על פי דברי המורדכי בסוגייתנו שנפסק הלכה כמותו ("שולחן ערוך" סי' ר"ד סעי' ט) קבע המהרש"ם (שו"ת ח"א סי' קצ"א), כי אין דינו של ציבור שהבטיח מתנה גדולה, דומה ליחיד שהבטיח זאת, ושני טעמים כתבו הפוסקים (סמ"ע שם) לחלק בין ציבור שהבטיח הבטחה לבין יחיד שהבטיח הבטחה.

א. אדם סומך על הבטחה שקיבל מן הרבים, ומאמין לה, גם אם מתנה מרובה הובטחה לו על ידם. ב. כאשר ציבור אנשים מתחייב ליתן סכום גבוה, מתחלקת התחייבות זו ביניהם, ולפיכך, כל אחד מהם נושא בעול סביר, ולגביו הבטחה זו היא כהבטחת מתנה מועטת, שאסור לחזור ממנה. "מתנה מועטת" היא, איפוא, הגדרה להתחייבות אשר המקבל סומך על דברי הנותן ומאמין להם.

אינה דומה הבטחת העשיר להבטחת העני: לפיכך, גם כתבו הפוסקים ("חוות יאיר" סי' מ"ה, מהרש"ם חו"מ סי' קכ"ח ועוד), כי אין דינו של אדם עשיר שהבטיח לתת מתנה מסויימת דומה לדינו של אדם עני שהבטיח לתת מתנה זהה. שכן עבור העשיר זו מתנה מועטת, אך עבור העני הרי היא מתנה גדולה מאד.

עם זאת, בית הדין אינו כופה על אדם לקיים את הבטחתו, מאחר שאין זו חובה

המשך בעמוד הבא

האחרון, ובטרם הספיק לפלוט אנחת רווחה עמוקה, קם אוברוב מכסאו, הלם באגרופו החסון בגזע עץ עתיק והפטיר "לא הבנתי!".

שבועות רבים נמנע הד"ר המכובד מהנחת כף רגלו בארמונו של הגרף. גם כאשר הוא ההין להיפגש עם אוברוב, לא עלה בידו להסיר את המחיצה שנוצרה ביניהם בעקבות אותו מפגש אומלל. ידידותם כבר לא היתה כבעבר.

כאשר סיפר הנצי"ב עובדה מעניינת זו, הוא הבחין בפליאה רבתי שהתפרשה על פני שומעיו. המיניסטר ידוע היה בחריפותו המופלגת. האם באמת הוא לא הבין את ההרצאה מפי הד"ר?

אולם, הנצי"ב הביא בפניהם את דברי הגמרא במסכת סנהדרין (נט/א) "תורה צוה

לנו משה מורשה – לנו מורשה ולא להם".

התורה הקדושה היא אלוהית. הקב"ה בכבודו ובעצמו כתב אותה ועל פיה הוא ברא את העולם. רק לעמו ישראל, עם סגולה, העניק הקב"ה את הזכות הגדולה להגות בתורתו ולהשכיל בעמקי סודותיה.

בן אומה אחרת שילמד תורה, פעם יבין, עד כמה שהשגתו נותנת, ופעם לא יבין, כפי שקורה לכל אדם שיש עיתים שבהם הוא מנסה לעמוד על טיבו של עניין מסויים והדבר לא עולה בידו.

אולם, בן העם היהודי, סיים הנצי"ב, זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת בעת שהוא עומל בתורה ומתאמץ להבין את עמקי סודותיה.

ברוך הוא אלוהינו שבראנו לכבודו. עלינו להודות בכל יום ויום על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו להיות מיושבי בית המדרש, ולקבוע עיתים לתורה הקדושה, כי היא חיינו ואורך ימינו.

בברכת התורה
העורך

דברי חכמים

דף מז/א זאת לפנינו בישראל על הגאולה ועל התמורה... שלף איש נעלו ונתן לרעהו

על גאולה, תמורה, ו...נעלים

מעשה בחסיד שהיה עשיר ובעל ממון, שנטה למספר ימים לעיירה בעלי, לרגל חג השבועות, כדי לחסות בצל כנפיו הקדושות של האדמו"ר רבי יששכר דב מבעלו זצ"ל [נכדו של הי"שר שלום" זצ"ל].

בעת הכנותיו לחג פגש העשיר ידי נעורים, עני ואביון שנעליו קרועות חיו, וגם הטלאים שנתפרו עליהם נפרמו זה מכבר. **רוח רחמימית** אפפה את העשיר. בו במקום חלץ את נעליו היקרות מעל רגליו ונתן לעני האומלל, בעוד שהוא עצמו, העשיר הגדול, לבש את נעליו הבלואות של העני.

המעשה האציל התפרסם ועשה לו כנפיים, עד שהשמועה גם חדרה אל הקודש פנימה לחדר של הרבי, שהתבטא בצחות לשון, כי למעשה הצדקה הנדיר של העשיר שרמוז נאה במגילת רות, בה נאמר "וזאת לפנינו בישראל על הגאולה ועל התמורה... שלף איש נעלו ונתן לרעהו".

והנה, דרש חז"ל כי העושה צדקה עם העני מייטיב בכפליים. ראשית, מתן צדקה מקרב את הגאולה, ושנית, העולם מלא תמורות. היום זה עני וזה עשיר ומחר להיפך. אולם, הנותן צדקה לעני זוכה, שאף הקב"ה גומל עמו חסד וממשיך להחזיק בו.

מעשה, אמר הרבי מבעלו זצ"ל, כתוב בפסוק "על הגאולה ועל התמורה", היינו, הצדקה שמביאה את הגאולה, ונותנת תמורה לנותן הצדקה, "שלף איש נעלו ונתן לרעהו"... (הרש"י זו"ק מועדים עמ' 359).

